

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра фінансового менеджменту та фондового ринку

Допущено до захисту
Завідувач кафедри ФМФР
Світлична О.С.
«_____» _____ 20 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістр

зі спеціальності 8.03050801 «Фінанси і кредит» за програмою:

«Фінансовий менеджмент та фондовий ринок»

за темою: Банківські послуги з кредитування фізичних осіб: проблеми та перспективи розвитку на прикладі АБ «Південний»

Виконавець:
студентка центру заочної форми навчання

(факультет)

Максимчук Анастасія Сергіївна

(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

Науковий керівник:
к.е.н., викладач

(науковий ступінь, вчене звання)

Андрєєва Яна Сергіївна

(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

Одеса 2016

ЗМІСТ:

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні аспекти дослідження процесу кредитування фізичних осіб	
1.1. Поняття та види кредитів, що надаються фізичним особам.....	7
1.2. Інструменти/підходи, що використовуються банками при оцінці кредитоспроможності фізичних осіб.....	15
1.3. Сучасні канали продажу кредитів фізичним особам, що використовуються банками, їх переваги та недоліки.....	22
РОЗДІЛ 2. Аналіз українського ринку кредитування фізичних осіб	
2.1. Аналіз ринку кредитування фізичних осіб в післякризовий час.....	28
2.2. Аналіз проблемної заборгованості комерційних банків за кредитами фізичних осіб.....	37
2.3. Аналіз кредитних операцій на прикладі АБ «Південний».....	46
РОЗДІЛ 3. Проблеми та перспективи розвитку системи кредитування фізичних осіб	
3.1. Основні проблеми кредитування фізичних осіб банками, шляхи їх розв’язання.....	59
3.2. Методи зниження ризику банку щодо кредитування фізичних осіб.....	69
ВИСНОВКИ	77
Список використаних джерел	82
Додатки	

ВСТУП

Розвиток ринкових відносин у банківській сфері має забезпечити новий етап у розвитку банківської діяльності. Це є найбільш необхідним, складним завданням у вирішенні питань, пов'язаних з наданням послуг фізичним особам. У здійсненні таких перетворень провідне місце належить комерційним банкам. Вони є головними суб'єктами ринку, які забезпечують регулювання фінансово-кредитних відносин між юридичними і фізичними особами. Тому важливу роль у такій ситуації відіграють розвиток та вдосконалення обслуговування населення і надання йому послуг з боку комерційних банків, а саме кредитних.

Останнім часом банки різних країн усе гостріше відчувають проблему банківського кредитування. Вона ще більш актуальна для вітчизняної банківської системи, рівень простроченої позичкової заборгованості в якій, протягом останніх 5-7 років, мав стійку тенденцію до зростання. Велика кількість банків терплять втрати від недосконалої оцінки ризику і вимушені завищувати відсоткові ставки за кредитами, від чого, в свою чергу, потерпають позичальники.

Питанню кредитування населення комерційними банками присвячено багато наукових досліджень, серед яких дослідження таких вчених-економістів, як: Герасимовича А. М., Кіндрацької Л. М., Кіреєва О. І., Кузьмінських О. Е., Кириленко В. Б., Недері Л. В., Нетребчук Л. О., Полетаєвої О. С., Плісак С. А., Шульги Н. П., Барановського О. І., Васюренко О. В., Корнєєва В. В., Соколової А. В. та інших.

Кредитування населення з кожним роком набуває все більшої актуальності. Пов'язано це з тим, що всі ланки суспільства прагнуть ефективно функціонувати, а без розвитку всіх напрямків банківської інфраструктури, насамперед споживчого кредитування, не можливий нормальний розвиток суспільства, а саме всіх його категорій (верст населення). Особливо актуально це питання стоїть перед молодим поколінням.

Кредитування фізичних осіб тісно пов'язано з різноманітними економічними та соціальними показниками. Це пояснюється тим, що, впливаючи один на одного, вони спричиняють певні зрушення в економіці, причому ці зміни можуть справляти різний ефект, як позитивний, так і негативний. Саме тому для подальшого розвитку кредитування населення необхідно визначити зв'язок між ними та мінімізувати проблеми, які постають на шляху.

Кредитні відносини опосередковують функціонування і розвиток як виробництва та обміну, так і сфери кінцевого споживання. В цій сфері виникає специфічна форма кредиту - споживчий кредит, призначений для задоволення споживчих потреб фізичних осіб і сімей (домогосподарств). Розвинутість споживчого кредиту характеризує рівень життя населення. Розширення масштабів кредитування сфери кінцевого споживання сприяє формуванню цивілізованих відносин на споживчому ринку країни.

Надання споживчого кредиту населенню, з одного боку, збільшує його поточний платоспроможний попит, підвищує його життєвий рівень, а з іншого боку прискорює реалізацію товарних запасів, послуг, сприяє створенню основних фондів. В процесі погашення споживчих позик у населення зменшується на відповідну суму платоспроможний попит, що необхідно враховувати при визначенні обсягу та структури товарообігу, платних послуг, динаміки доходів та витрат населення, грошової маси в обігу. Таким чином розмір кредитів тісно пов'язаний з формуванням купівельного фонду населення та його відповідності обсягу до структури товарного фонду та послуг.

Актуальність теми полягає в ідентифікації сучасного стану, структури та обсягів кредитування населення комерційними банками України, проведенні класифікації та оцінки ефективності кредитування населення в сегментах інвестиційного та споживчого кредитування, виявленні поточних проблем та перспективних шляхів розвитку сегментів банківського кредитування населення.

Метою дипломної роботи є розгляд особливостей здійснення кредитування населення комерційними банками. З кожним клієнтом банки прагнуть до встановлення довгострокових партнерських відносин. З цією метою вони намагаються прогнозувати розвиток потреб клієнтів, розробляючи і пропонуючи повний спектр банківських послуг.

Завданнями роботи є: з'ясувати сутність споживчого кредитування; аналіз розвитку споживчого кредитування в Україні; визначити механізми визначення кредитоспроможності позичальника; оцінити ефективність кредитних операцій банку; виявити проблеми та шляхи розвитку банківського споживчого кредитування.

Об'єктом дослідження в даній роботі є процес банківського кредитування населення, його особливості, специфіка та принципи.

Предметом дослідження є економічні відносини стосовно банківських послуг щодо кредитування фізичних осіб, аналіз проблем та перспектив розвитку банківського кредитування.

Теоретичною, методологічною, практичною основою дослідження стали фундаментальні положення економічної теорії, фінансів, банківської справи тощо, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених.

Під час обґрунтування теоретичних та практичних рекомендацій, обробки й аналізу інформації були використані такі методи: загальнонауковий аналіз і синтез (для підтвердження теоретичних положень і рекомендацій); системний і комплексний (у процесі вивчення та розробки системи принципів кредитування); табличний метод (для представлення даних та результатів досліджень); графічний (для побудови схем, діаграм).

Інформаційну базу дослідження склали Закони України, Постанови Правління Національного банку України, нормативні акти уряду України, звітні дані Національного банку України та досліджуваного комерційного банку, публікації вітчизняних і закордонних науковців з означеної проблематики у періодичних виданнях.

За результатами дослідження сформульовані пропозиції. Зокрема набули подальшого розвитку: механізм банківського кредитування фізичних осіб, який передбачає створення правового інституту банкрутства фізичної особи, що удосконалисть відносини між позичальником та кредитором; методичний підхід до визначення ємності ринку споживчого кредитування, що дає можливість виявляти закономірності функціонування і розвитку ринку кредитних послуг.

ВИСНОВКИ

Основною метою дипломної роботи було висвітлення поняття «банківські послуги з кредитування фізичних осіб», їх видів та класифікація, основних проблем розвитку банківського сектору економіки України та можливі шляхи і методи вдосконалення кредитування фізичних осіб в Україні.

В Україні ще не сформована методологічна база для визначення сутності таких понять як «кредитування фізичних осіб», «банківське кредитування населення», «споживче кредитування» та ін. Ототожнювання цих термінів призводить до виділення широкого кола ознак класифікації банківських кредитів, що, в свою чергу, не сприяє практичній систематизації механізмів кредитування банками клієнтів - фізичних осіб. Діючі положення нормативно-правових актів на сьогоднішній день не сприяють повномасштабному врегулюванню відносин між кредиторами та позичальниками - фізичними особами, в першу чергу через відсутність універсального нормативно-правового акта у сфері кредитування та спеціального - у сфері кредитування фізичних осіб, які б базувалися на захисті прав не тільки боржника, а ще й кредитора.

Ці проблемні питання гальмують розвиток ринку кредитування фізичних осіб. Ще не оговтавшись від наслідків світової економічної кризи, цей сегмент банківських послуг України тільки починає демонструвати динаміку зростання.

Для підтримання рівня розвитку кредитування фізичних осіб в Україні потрібно вирішити низку завдань:

- 1) зосередити увагу банківських установ на привабливості розвитку сектору банківського споживчого кредитування населення;
- 2) ініціювати участь банківських установ у створенні та розширенні діяльності кредитних бюро для формування кредитної історії всіх фізичних осіб, які коли-небудь зверталися за кредитом у будь-яку кредитну установу країни;

- 3) зосередити зусилля кредитних ризик-менеджерів на розробленні та вдосконаленні скорингових систем, які являють собою математичну або статистичну модель, за допомогою якої на основі кредитної історії «минулих» клієнтів банк намагається визначити, наскільки велика ймовірність, що конкретний потенційний позичальник поверне кредит у визначений термін;
- 4) використати досвід кредитування банків для формування вибірок достатніх обсягів із поділом клієнтів на «добрих» і «поганих» з виділенням основних вхідних параметрів скорингових моделей;
- 5) вдосконалення нормативно-правової бази.

Тенденція розвитку споживчого ринку України однозначна: кредити повинні стати доступнішими, зручнішими і вигіднішими. Банки будуть зацікавлені в довготерміновому співробітництві, установленні стабільних і лояльних відносин зі своїми позичальниками.

Також, проведене дослідження дозволяє сформулювати такі пропозиції:

- 1) серед особливостей споживчого кредитування визначено:
 - а) споживчий кредит сприяє розв'язанню суперечності між можливим тимчасовим «замороженням» коштів і необхідністю їх ефективного використання;
 - б) за допомогою споживчого кредиту банки акумулюють тимчасово вільні кошти одних клієнтів з тим, щоб надати позику іншим клієнтам, залучені таким чином кошти становлять основу кредиту;
 - в) надання споживчого кредиту населенню, з одного боку, збільшує його поточний платоспроможний попит, підвищує життєвий рівень, з іншого прискорює реалізацію товарних запасів, надання послуг.
- 2) недосконалість банківської системи характеризується неврегульованістю чинного законодавства у сфері кредитування фізичних осіб. Головною проблемою є недостатній рівень інформованості позичальників. Ситуація потребує реформування, адже на сьогодні відсутні нормативно-правові акти для регулювання кредитування фізичних осіб і захисту прав споживачів.

Необхідно створення законодавчого документу, що забезпечить повернення банків до справедливої конкуренції та надання повної інформації про умови кредитування.

3) важливою умовою ефективної реалізації кредитної політики банку та забезпечення необхідного рівня доходності, платоспроможності й ліквідності банківської діяльності є дотримання всіх процедур основних етапів банківського кредитування. Для цього важливо враховувати пріоритетні напрями в кредитуванні, визначені кредитною політикою банку, обсяги кредитів та структуру кредитного портфеля, граничні розміри кредиту на одного позичальника, методики оцінки фінансового стану та кредитоспроможності позичальника, рівень процентної ставки.

Необхідно більш об'єктивне врахування ризиків, пов'язаних з вартістю та ліквідністю кредитного забезпечення. Доцільним є вдосконалення підходів до оцінки заставного майна з кредитами, виданими фізичним особам, що дозволить банківській установі знизити ризики кредитування у майбутньому.

Банки використовують метод кредитного скорингу для вивчення репутації індивідуальних позичальників, пристосовуючи алгоритм скорингу до кредитної політики і характеру вітчизняного банківського законодавства. Використання автоматизованих банківських систем дозволяє банкам скоротити витрати і час на обслуговування клієнтів, контролювати виконання банківських операцій у реальному масштабі часу, приймати обґрунтовані рішення у найкоротший термін, що впливає на якість роботи і конкурентоздатність банківських установ.

Необхідно впровадити систему вимог до предмету застави та оцінки застави, закріпивши її відповідно у внутрішніх нормативних документах. Це дозволить врахувати психологічні та фінансові фактори виникнення проблемних кредитів.

З метою удосконалення методичного підходу до оцінки кредитоспроможності потенційних позичальників (приклад АБ «Південний») пропонується адаптувати кількісні і якісні показники під потреби банку та

його нормативні документи, а також комплексно враховувати загальні дані про клієнта, фінансові показники, характеристики кредиту та моральні якості, а також стан обслуговування позичальником кредитної заборгованості, рівень та якість забезпечення кредитної операції. Це дозволяє прийняти рішення щодо надання споживчого кредиту на основі оцінки ризику приватних позичальників, а також оцінити ризик існуючого кредитного портфелю фізичних осіб.

Удосконалення процедур з реалізації банками забезпечення за безнадійними позиками полягає у внесенні змін у механізм придбання заставного майна. Інструменти з реалізації заставного майна за проблемними кредитами як спосіб удосконалення кредитування, залежно від добровільної чи примусової реалізації, мають враховувати параметри внесення змін у механізм придбання заставного майна та його подальшого продажу.

Для цього доцільно розробити і запровадити нові інструменти для налагодження ефективної роботи з клієнтами в непростих ринкових умовах. Необхідно сформувати і розмістити на офіційному Інтернет-сайті базу заставного майна, а також надати вкладникам можливість використання депозитів, оформлених у банку, для купівлі об'єктів з цієї бази.

З метою поліпшення якості обслуговування клієнтів, які бажають реалізувати або придбати об'єкти з бази заставного майна, удосконалити процедуру реалізації заставного майна шляхом продажу в обмін на депозит або за готівку.

Отже, для сталого розвитку кредитування фізичних осіб, необхідно врегулювати дві основні проблеми:

- 1) кредитор повинен досконально вивчити платоспроможність позичальника, враховуючи, як макроекономічні показники (ріст ВВП, купівельна спроможність та інші), так і особисті характеристики позичальника (рівень доходу, фах, стаж роботи, вік та інші); відповідально ставитися до інформування фізичної особи стосовно

умов кредитування (% ставка, штрафи, пені та інші) - усе це є обов'язком кредитора;

- 2) права кредитора повинні бути захищені на законодавчому рівні і гарантувати безумовне стягнення боргу з позичальника, якщо умови договору було порушено.

Таким чином, необхідно збалансувати захист прав споживачів і кредиторів. Ці проблеми враховано в Законі України № 1734-VIII «Про споживче кредитування», але механізм застосування норм закону ще потребує деталізації з боку Національного Банку України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк Г. Управління кредитним ризиком в банківській діяльності// Наукові записки. - 2010. - № 15. - С. 36-40
2. Арістова, А. Особливості кредитування банками фізичних осіб //Арістова А . // Вісник НБУ, 2011 - № 2. - С. 46-58.
3. Бондар О.П. Банківське споживче кредитування населення// Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. - 2009. - № 4. - С.68-83
4. Брітченко І.Г., О.М. Момот Особливості використання скорингових систем у банківському кредитуванні фізичних осіб// Фінанси, облік і аудит. - 2011. - Вип. 17. - С. 31-37.
5. Бугель Ю. Напрями удосконалення сучасних методів управління банківським кредитним портфелем / Ю. Бугель // Галицький економічний вісник. - 2010. - №2 (27).- с.157-163.
6. Васюренко О.В. Банківські операції: Навч. посіб. - 6-те вид., перероб. і доп. - К.: Знання, 2011. - 318 с. - (Вища освіта ХХІ століття)
7. Вовчак О.Д., Руцишин Н.М. Кредит і банківська справа: Навчальний посібник/ К.: Знання, 2011. - 564 с.
8. Галасюк В.В., Галасюк В.В. Методика оцінки кредитоспроможності позичальників //Вісник НБУ. -2009. -№2. -С.39-45.
9. Галасюк В.В. Проблеми оцінки кредитоспроможності позичальників// Вісник НБУ. -2009. -№9. - с. 54-57
10. Гаряга Л. Професійне управління кредитним ризиком - передумова успішної діяльності банку у сфері кредитування. //Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Збірник наукових праць. Т. 20. / УАБС НБУ; Ін-т економіки НАН України; Академія економ. наук України; - Суми: УАБС НБУ, 2009. - 352 с.
11. Герасимович А.М. Аналіз банківської діяльності: Підручник / За ред. А.М. Герасимовича.- К.: КНЕУ, 2010. - 599 с.
12. Демківський А.В. Гроші та кредит: Навчальний посібник / К.: Дакор, 2009.- 528 с.

13. Дзюблюк О.В. Банківські операції : Підручник / За ред. д.е.н., проф. О. В. Дзюблюка. - Тернопіль : Вид-во ТНЕУ «Економічна думка», 2009. - 696 с.
14. Долгальова М.О., Атаманчук О.Б. Проблеми в управлінні поверненням кредитів: Навчальний посібник. - К.: Центр учбової літератури, 2014. - 101 с.
15. Дядечко Л.М. Управління проблемними кредитами в банках України/ Л.М. Дядечко // Науковий вісник ЧДІЕУ. 2014. - № 3: Фінанси. Банківська справа. - С. 240-245
16. Єгоричев С.Б. Банківські інновації: Навчальний посібник. - К.: Центр учбової літератури, 2010. - 208 с.
17. Єпіфанов А.О. Операції комерційних банків: Навчальний посібник / А.О. Єпіфанов, Н.Г. Маслак, І.В. Сало. - Суми: ВТД «Університетська книга», 2012. - 523 с.
18. Жукова Н.К., Зражевська Н.В. Сучасний стан та проблеми управління кредитним портфелем комерційних банків // Економічний часопис - XXI. - 2013. - № 1 - 2 (1). С. 70-72.
19. Закон України «Про виконавче провадження» від 02 червня 2016.- № 1404-VIII/ Верховна Рада України
20. Закон України «Про національний банк України» від 20 травня 1999.- № 679-XIV / Верховна Рада України
21. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000. - № 2121-III / Верховна Рада України
22. Закон України «Про захист прав споживачів» Верховна Рада УРСР; Закон від 12.05.1991 № 1023-XII
23. Закон України «Про організацію формування та обігу кредитних історій» Верховна Рада України; Закон від 23.06.2005 № 2704-IV
24. Закон України «Про іпотеку» від 05 червня 2003.- № 898-IV/ зі змінами та доповненнями від 19 жовтня 2016 р./ Верховна Рада України
25. Закон України «Про заставу» від 02 жовтня 1992.- № 2654-XII/ зі змінами та доповненнями від 05 жовтня 2016 р./ Верховна Рада України

26. Каласюк В.В. Проблеми оцінки кредитоспроможності позичальників // Вісник НБУ. - 2011,- №9 - с. 54-57
27. Капран В.І. Банківські операції: Навчальний посібник / В.І. Капран, М.С. Кривченко, О.К. Коваленко, С.І. Омельченко. - К.: Центр навчальної літератури, 2010. - 208 с.
28. Карлова І.О., В. А. Стефанова Розвиток споживчого кредитування в сучасних умовах функціонування кредитно-банківської системи України// Актуальні проблеми економіки. - 2009. - №5. - С.198-206.
29. Косова Т.Д. Аналіз банківської діяльності: Навчальний посібник / - К. Центр учбової літератури, 2011. - 486 с.
30. Коцовська Р.Р. Банківські операції: Навчальний посібник / Р.Р. Коцовська, О.П. Павлишин, Л.М. Хміль. - 2011. - 390 с.
31. Лаврушин О.І. Кредит і економічний ріст / О.І. Лаврушин // Банківська справа. - №1 - 2013. - С. 24-27
32. Молдавська О.В., Демиденко А.В. Статистичка оцінка якості кредитної діяльності банків України // Проблеми економіки. - 2013. - №3. - С. 282-288.
33. Мороз А.М. Банківські операції: Підручник. - К.: КНЕУ, 2009. - 384 с.
34. Павлюк С.М. Кредитні ризики та управління ними // Фінанси України (укр.). - 2010. - № 11. - С.105-112
35. Пересада А.А., Майорова Т.В. Інвестиційне кредитування: Навч. посібник. - К.: КНЕУ, 2012. - 271 с.
36. Побединська В. Проблеми споживчого кредитування в Україні / // Вісник НБУ. - грудень. - 2013 - 58 с.
37. Прокопенко І. Ф., Ганін В. І., Соляр В. В., Маслов С. І. Основи банківської справи: Навч. посібник. - К.: Центр навчальної літератури, 2010. - 410 с.
38. Романова М.І. Основи банківської справи: Навчальний посібник / М.І. Романова, Ж.В. Устюгова. - К.: Центр учбової літератури, 2009. - 168 с.

39. Руднева С.О. Аналіз якості та ефективності управління кредитним портфелем банків України // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. - 2013. - №1. - С. 32-37.
40. Русіна Ю.О., Лучіна О.В. Оцінка кредитної активності банківської системи: сучасні тенденції // Вісник КНУТД. - 2013. - № 3. - С. 182-189.
41. Смовженко Т.С., Р.А. Слав'юк, Р.Р. Коцовська, В.Б. Шатковська-Шморгай, Н.В. Дунас, З.М. Карасьова Кредитування і контроль: Підручник / За загальною редакцією Т. С. Смовженко, Р. А. Слав'юка. - К: УБС НБУ, 2012 - 187 с.
42. Стешенко О.Д., Красовська Х.В. Управління кредитним портфелем комерційного банку // Вісник економіки транспорту та промисловості. - 2013. - № 42. - С. 390-393.
43. Страхарчук А. Я. Інформаційні системи і технології в банках: Навчальний посібник / А.Я. Страхарчук, В.П. Страхарчук. - К.: Знання, 2010. - 515 с.
44. Страхарчук В., Страхарчук А.Я. Шляхи удосконалення процесу банківського споживчого кредитування// Молодь і ринок. - 2014. - № 2. - С. 67-74.
45. Торубка Л.В. Споживче кредитування в Україні: сучасний стан і напрями розвитку// Вісник Університету банківської справи НБУ, 2011. - №3(12). - С. 227-230.
46. Хмеленко О.В. Кредитування та контроль: Навчальний посібник// Харківський національний економічний університет: ВД «Інжек», 2013. - 2 Національного банку України. - 40 с.
47. Шиян Д. Банківське кредитування та економічна динаміка // Банківська справа. - 2011. - №1. - С.27-38.
48. Офіційний сайт НБУ. - Режим доступу.: <http://bank.gov.ua>
49. Постанова НБУ «Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями» від 25.01.2012 № 23 - Режим доступу.: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12>

50. Постанова НБУ «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» від 30 червня 2016 року № 351 - Режим доступу.: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16>

51. Постанова НБУ «Про затвердження Правил надання банками України інформації споживачу про умови кредитування та сукупну вартість кредиту» від 10 травня 2007 року № 168 - Режим доступу.: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0541-07>

52. Сайт банку «Південний». - Звітність АБ «Південний» - Режим доступу.: <http://bank.com.ua/ru/about/reporting/>